

วันวิสาขบูชา

ความหมาย

วันวิสาขบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะหรือเดือน ๖ เนื่องในโอกาสวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

ความสำคัญ

พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานเวียนมาบรรจบในวันและเดือนเดียวกัน คือ วันเพ็ญเดือนวิสาขะ จึงถือว่าเป็นวันที่สำคัญของพระพุทธเจ้า หลักธรรมอันเกี่ยวเนื่องจากกาประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ ความกตัญญู อริยสัจ ๔ และความไม่ประมาท

ลำดับเหตุการณ์โดยย่อ

ประสูติ (The Birth of Great Boy)

พระเจ้าสุทโธทนะมีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่า มหามายาเทวี ทั้งสองพระองค์ทรงอยู่ร่วมกันมาด้วยความผาสุก จนกระทั่งพระเทวีทรงมีพระครรภ์ เมื่อพระครรภ์แก่จวนจะประสูติ พระนางได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระสวามี ให้แปรพระราชฐานไปประทับที่กรุงเทวทหะเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้ก็เพื่อประสูติในตระกูลของพระนางตามประเพณีนิยมสมัยนั้น พระเทวีเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์พร้อมด้วยข้าราชการบริพารในเวลาเช้า ของวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี เมื่อขบวนเสด็จผ่านมาถึงสวนลุมพินี อันตั้งอยู่กึ่งกลางทางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะต่อกัน พระนางทรงมีพระประสงค์จะประพาสูทหยาน ข้าราชการบริพารจึงเชิญเสด็จแวะไปประทับพักผ่อนอิริยาบถได้สาละ ขณะประทับอยู่ที่สวนลุมพินีนั้น พระนางได้ประสูติ พระโอรสภายใต้ต้นสาละ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทราบข่าวประสูติ จึงตรัสสั่งให้เชิญเสด็จ พระนางพร้อมด้วยพระราชกุมารกลับคืนกรุงกบิลพัสดุ์โดยด่วน

สวนลุมพินีข่าวประสูติแพร่ไปถึงอสิตดาบส ผู้อาศัยอยู่ในอาศรมเชิงเขาหิมालัย ดาบสท่านนี้มีความคุ้นเคยกับราชสำนักของพระเจ้าสุทโธทนะ พอทราบข่าวประสูติของพระราชกุมาร ดาบสจึงลงจากเขาเข้าไปเยี่ยมเยียนราชสำนัก ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการทำนายมหาปुरुสลักษณะ พอเป็นพระราชกุมารก็ทำนายได้ทันทีว่า นี่คือผู้จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงกล่าวพยากรณ์ว่า "พระราชกุมารนี้จักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ เห็นแจ้งพระนิพพานอันบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทรงหวัง

ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก จะประกาศธรรมจักรพรหมจรรย์ของพระกุมารนี้จักแพร่หลาย" แล้วกราบลงแทบพระบาทของพระกุมาร พระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์นั้นทรงรู้สึกอัศจรรย์และเปี่ยมล้นด้วยปีติ ถึงกับทรุดพระองค์ลงอภิวัตพระราชมารตามอย่างคาบส

เมื่อพระกุมารประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้ประกอบพิธีเฉลิมฉลองรับขวัญ และขนานพระนาม โดยเชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คนผู้เชี่ยวชาญไตรเพทมาบริโภคนาหาร ที่ประชุมของพราหมณ์ได้ถวายพระนามว่า "สิทธัตถะ" แปลว่า "สมประสงค์" กล่าวคือพระราชมารจะทรงปรารถนาสิ่งใด ก็จะได้สิ่งนั้นตามความปรารถนา คนส่วนมากมักเรียกพระองค์ตามชื่อโคตรว่า "โคตมะ"

ต่อจากนั้นพราหมณ์ ๘ คน ผู้รู้การทำนายลักษณะได้ตรวจสอบลักษณะของพระกุมารแล้ว พบว่าพระกุมารมีลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ จึงให้คำทำนายชีวิตในอนาคตของพระกุมาร พราหมณ์ ๗ คน ทำนายว่าพระสิทธัตถะราชกุมารนี้ ถ้าอยู่ครองเพศฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ถ้าออกผนวช จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาเอกของโลก แต่พราหมณ์คนที่ ๘ ชื่อว่าโกณฑัญญะ ให้คำทำนายยืนยันหนักแน่นเป็นคติเดียวว่า พระกุมารจะต้องออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อจากนั้น ที่ประชุมของพราหมณ์ได้ถวายพระนามแก่พระกุมารว่า "สิทธัตถะ" แปลว่า "สมปรารถนา" หมายความว่า "ผู้สร้างความสมปรารถนาแก่ชาวโลกทั้งปวง"

ตรัสรู้ (Enlightenment)

ในเวลาเช้าของวันเพ็ญเดือน ๖ พระสิทธัตถะประทับนั่งใต้โคนต้นไทร นางสุชาดานำอาหารมาเพื่อแก้บนรุกขเทวดาประจำต้นไทร พบพระสิทธัตถะก็เข้าใจว่าเป็นเทวดานั่งรอเครื่องพลีกรรม จึงนำข้าวมธุปายาสไปถวายทั้งถาด พระสิทธัตถะรับของถวายแล้วถือถาดไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา สรงสนานพระวรกายแล้วจึงขึ้นมาประทับนั่งเสวยข้าวมธุปายาสจำนวน ๔๙ ปั้นจนหมด จากนั้นเสด็จไปประทับในดงไม้สาละ จนเวลาเย็นจึงเสด็จไปที่ต้นมหาโพธิ์ ทรงปลุกเสกหญ้าคา ๘ กำที่โสดถีย พราหมณ์ถวายในระหว่างทางลงใต้ต้นมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิ ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตกออก หันประภักษภูมิกำลังเข้าหาต้นมหาโพธิ์ ทรงอธิษฐานว่า "แม่เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไป เรายังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณตราบใด จะไม่ลุกขึ้นจากที่นี่ตราบนั้น"

จากนั้น ทรงเจริญสมาธิภาวนาจนจิตเป็นสมาธิได้maniที่ ๔ แล้วบำเพ็ญภาวนาต่อไปจนได้mani ๓ คือ ในยามที่หนึ่งของคืนนั้นทรงได้ปุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ระลึกชาติปางก่อนของพระองค์เองได้

ในยามที่ ๒ ทรงได้จตุปปาตญาณ คือมีตาทิพย์สามารถเห็นการจุติและอุบัติของวิญญานทั้งหลาย และในยามสุดท้าย ทรงได้อาสวักขญาณ คือตรัสรู้อรินัย ๔ ว่าอะไรคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ความรู้นี้ทำให้กิเลสอาสวะหมดสิ้นไปจากจิตใจ

พระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึง สภาพจิตของพระองค์ขณะเข้าถึงความหลุดพ้นไว้ว่า

"เมื่อเราเห็น (อรินัย ๔) อย่างนี้ จิตจึงหลุดพ้นทั้งจาก กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว เราได้มีญาณหยั่งรู้ว่า ตัวเองหลุดพ้นแล้ว เรารู้แจ่มชัดว่าชาติสิ้นแล้ว ประพฤติพรหมจรรย์จบแล้ว ทำหน้าที่สำเร็จแล้ว ไม่มีอะไรให้เป็นอย่างนี้อีกแล้ว"

พระองค์ตรัสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเวลาที่แสงเงินแสงทองเริ่มจับขอบฟ้า รวบรวมระยะเวลาที่บำเพ็ญเพียรตั้งแต่ออกผนวชจนตรัสรู้ได้ ๖ ปี ขณะที่ตรัสรู้พระองค์มีพระชนมายุ ๓๕ พรรษา

"พระเจดีย์ ศรีมหาโพธิ์-พุทธคยา" ที่ประทับตรัสรู้ตั้งอยู่ที่ ตำบลพุทธคยา อำเภอคยา จังหวัดคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย มีลักษณะเป็นรูปเจดีย์ ๔ เหลี่ยมสูง ๑๗๐ ฟุต อดโดยรอบฐาน ๑๒๑.๒๕ เมตร มีรูปทรงเรียวยาว สมส่วน สง่างาม ประทับตา ประทับใจแก่ทุกท่านที่ได้เห็นและน้อมนมัสการเป็นอย่างมาก เดิมที่บริเวณพุทธคยา ที่ประทับตรัสรู้ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้สร้างเป็นมหาวิหารที่สง่างามและใหญ่โต ทั่วรัฐพิหาร ซึ่งเป็นรัฐที่กว้างใหญ่รัฐหนึ่งของอินเดีย มีพลเมืองถึง ๖๐ ล้านเศษ (มากกว่าจำนวนพลเมืองในประเทศไทย ทั้งประเทศ) ในยุคสมัยพระพุทธศาสนารุ่งเรืองต่างก็ได้สร้าง "วิหาร" ไว้อย่างมากมายเต็มทั่วทั้งรัฐ มีลักษณะเหมือนเมืองไทยเราสร้างวัดไว้อย่างมากมาย ไปบ้านไหนเมืองใดก็จะพบแต่วัดที่สวยงาม ดังนั้น "รัฐพิหาร" ของอินเดียในปัจจุบันที่ได้นามนี้เป็นชื่อรัฐ ก็เพราะรัฐนี้มี "วิหาร" เต็มทั่วไปหมด

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔ กษัตริย์ชาวพุทธ พระนามว่า "หุวิษกะ" ได้พิจารณาเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นศูนย์รวมศรัทธา ในฐานะที่พุทธศาสนาและเพื่อเป็นศูนย์รวมศรัทธา ในฐานะที่พุทธคยาเป็นพุทธสถานต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาจึงได้ให้ช่างออกแบบสร้าง "เจดีย์ศรีมหาโพธิ์พุทธคยา" เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นรูปเจดีย์สี่เหลี่ยมทรงรีสวยงาม สร้างเป็น ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นที่กราบน้อมนมัสการ ชั้นบนเป็นห้องภวนาเพื่อสงบจิตใจ

เนื่องจากองค์พระเจดีย์มีอายุยืนนาน ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์โดยลำดับมา เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (๕ ธันวาคม ๒๕๑๕) คณะกรรมการองค์พระเจดีย์ได้ขอร้องให้ พระธรรมมหาวิธานุวัตร (บุญเลิศ ท. คล่องสั่งสอน) เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา และหัวหน้าพระธรรมทูตไทย-ในอินเดีย (ในสมัยนั้น) ในนามชาวพุทธไทยบูรณะชั้นบนองค์พระเจดีย์ (สร้างเป็นห้องไทย) และช่วยสร้างกำแพง

แก้วรอบองค์พระเจดีย์ทั้งหมด ๘๐ ช่องพร้อมทั้งซุ้มประตูศิลปแบบอโศก ๒ ซุ้ม ทำให้องค์พระเจดีย์ได้รับการดูแลสะอาดเรียบร้อยงดงามขึ้น ส่วนยอดองค์พระเจดีย์ (ตรีศรู) ชาวพุทธไทยได้ขอติดตั้งไฟแสงจันทร์ให้งามสว่างไสว แก้องค์พระเจดีย์มาจนบัดนี้

ปรินิพพาน (Passing Away)

พรรษาที่ ๔๕ เป็นพรรษาสุดท้ายของพระพุทธเจ้าผู้มีพระชนมายุในขณะนั้นได้ ๘๐ พรรษา ในพรรษานี้พระองค์ได้เสด็จประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ในระหว่างพรรษานี้ พระองค์ทรงประชวรอย่างหนัก มีความเจ็บปวดอย่างรุนแรงถึงกับจะปรินิพพาน แต่พระองค์ทรงระงับความเจ็บปวดทรมานด้วยการเข้าเจโตสมาธิอันไร้นิमित ในวันเพ็ญเดือนสาม ภายหลังพรรษานั้น พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับ ณ ปาวาลเจดีย์ ตรัสบอกพระอานนทว่า พระองค์ได้ตัดสินพระทัยว่าจะปรินิพพานในเวลา ๑ เดือนนับแต่วันนั้น การตัดสินพระทัยเช่นนี้เรียกว่า ปลงพระชนมายุสังขาร

ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา พระพุทธองค์เสด็จออกจากเมืองเวสาลีแสดงธรรมในที่ต่าง ๆ จนถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๖ เหลืออีกเพียง ๑ วันจะครบ ๑ เดือน พระองค์เสด็จถึงเมืองปาวา ประทับอยู่ในสวนมะม่วงของนายจุนทะ ทรงแสดงธรรมโปรดนายจุนทะให้ได้บรรลุโศคาปัตติผล และนายจุนทะได้อาราธนาพระพุทธองค์ พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น พระพุทธองค์ทรงรับอาราธนา

วันรุ่งขึ้นตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ เสด็จไปฉันภัตตาหารที่บ้านนายจุนทะ ซึ่งเป็นการรับบิณฑบาตครั้งสุดท้าย พระองค์ฉันสุกรมัททวะ ที่นายจุนทะทำถวาย ทรงห้ามมิให้ภิกษุอื่นฉันสุกรมัททวะนั้น หลังจากอนุโมทนาแล้ว เสด็จออกจากบ้านนายจุนทะ ในระหว่างทางทรงประชวรหนักขึ้นถึงลงพระโลหิต แต่ทรงบรรเทาทุกข์เวทนานั้นด้วยกำลังอธิวาสันขัตติและฌานสมาบัติ เสด็จเดินทางต่อไป ทรงพักเหนื่อยเป็นระยะ ๆ จนลู่ถึงเมืองกุสินารา เสด็จเข้าไปยังคางไม้สาละ รับสั่งให้ปูลาดเสนาสนะ ระหว่างไม้สาละคู่หนึ่งแล้วเสด็จบรรทมสีหไสยาโดยมิได้คิดจะลุกขึ้นอีก เวลานั้นต้นสาละทั้งคู่ผลิดอกบานเต็มต้นโปรดดอกเหล่านั้นต้องพระพุทธสรีระ ประคองเป็นการบูชาพระพุทธองค์

เมื่อกุสินาราชณะประทับในอิริยาบถนั้น ทรงแสดงธรรมตลอดเวลาทรงแนะนำพระอานนท์ให้ปฏิบัติต่อพุทธสรีระ เช่นเดียวกับการปฏิบัติพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ ในคืนนั้นสุภททปริพาชกได้ขอเข้าเฝ้าทูลถามปัญหาต่าง ๆ พระองค์ทรงตอบปัญหาให้เป็นที่พอใจ สุภททปริพาชกเลื่อมใสทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระองค์ทรงอนุญาตการอุปสมบทให้เป็นพิเศษ สุภททจะจึงได้บวชเป็นพระภิกษุ นับเป็นสาวกองค์สุดท้าย อันนี้เป็นหลักฐานยืนยันว่าพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจจนนาทีสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ

จากนั้น พระพุทธองค์ทรงเปล่งวาจาเป็นปัจฉิมโอวาทว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด" สิ้นพระสุรเสียงนี้ก็มีแต่ความเงียบสงบ พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานในยามสุดท้ายแห่งคืนพระจันทร์เต็มดวงของเดือนวิสาขะ

พระพุทธเจ้าประสูติกลางคืนภายใต้ต้นสาละในวันเพ็ญเดือนหก ตรัสรู้กลางคืนภายใต้ต้นมหาโพธิ์ในวันเพ็ญเดือนหก และปรินิพพานกลางคืนภายใต้ต้นสาละในวันเพ็ญเดือนหก